

El debat | Text: **Ignasi Aragay** Fotos: **Pere Virgili**

DIGUEM-NE segle de plata

J.M.A. El concepte cultura és molt més ampli del que dona Triadú, que es refereix a la literatura. En literatura, el XX és certament un segle molt important, amb figures de pes. Ara bé, la paraula *cultura* és molt més àmplia i, sincerament, amb els alts i baixos que hi ha hagut aquesta centúria, se'm fa difícil de qualificar-lo com un segle d'or. És que és un segle en el qual la majoria d'anys són de persecució de la cultura catalana. El que hi ha hagut és unes figures i unes minories que justifiquen que la llengua i la cultura catalanes hagin pogut superar les dificultats. És aquesta capacitat de redreçar-se i recuperar-se el que cal remarcar. Ara bé, en lloc de fer un país que es recupera constantment, potser que féssim un país sencer. Hem intentat una normalitat en cultura, però no s'ha aconseguit.

I.A. ¿Hi ha hagut, per tant, més voluntat que realitats?

J.M.A. Sí, però aquesta voluntat és una qualitat. Catalunya és un país que no accepta ni la derrota ni la subordinació, però que no acaba d'aconseguir un Estat propi, que és el que necessita una cultura avui per comptar al món.

P.G. Cal separar el que és el resultat del talent de la resta, perquè Catalunya té proporcionalment més talent del que li correspondria per demografia, en totes les expressions de la cultura. El problema de la cultura catalana al segle XX i ara mateix no és la creativitat, sinó dues coses: la dimensió del mercat -les indústries culturals en general no aposten per la cultura catalana, sobretot per la literatura, pel fet lingüístic- i, en segon lloc, el prestigi. Políticament s'ha jugat en contra de la cultura catalana, sobretot quan aquesta apareix lligada a identitat i llengua. S'ha associat cultura catalana a cosa carrinclona i passada de moda, i s'ha posat la cultura espanyola com la moderna. I això no havia passat fins ara. I si perdem aquesta batalla, el futur és negre.

J.M.A. Però això de considerar la cultura catalana una mica com de segona, pagerola, també es va donar al segle XIX.

P.G. A partir del Noucentisme va ser sinònim de prestigi, un prestigi que es va mantenir durant el franquisme i la Transició, i que en canvi es va començar a perdre a partir dels anys 80 i 90. I no per

Oriol Bohigas, Josep M. Ainaud, Patrícia Gabancho i Baltasar Porcel debaten des de l'Ateneu Barcelonès i per a l'**AVUI**, a partir de la idea esbossada per Joan Triadú a les seves memòries, si el XX és un segle d'or de la cultura catalana

casualitat, sinó perquè hi va haver una campanya molt insidiosa i subtil que finalment ha penetrat. I també perquè és veritat que la cultura de masses no la tenim en català, la de masses és una cultura colonitzada.

O.B. Si hi ha un or molt evident, aquest és el de l'heroïtat. Mai hi ha hagut tanta gent en el camp de la cultura disposada a donar-ho tot. I la veritat és que la nòmina de grans creadors al segle XX a Catalunya és impressionant: per exemple, hi ha hagut tres arquitectes famosos a tot el món o quatre pintors de primera línia internacional. Però el fet més emocionant és que ha estat gràcies a un esforç personal i a unes heroïtats tremendes. El que han hagut de fer molts d'aquests creadors per sobresortir ha estat excepcional i ho han fet sense cap recolzament estatal. Això és admirable. En canvi, en camps com la ciència i d'altres, s'ha fet poc.

I.A. Si agafem el barem internacional més homologable, el dels premis Nobel, el resultat és zero. En canvi, durant el segle XX, només de Cambridge en van sortir un centenar.

P.G. Ara les universitats catalanes comencen a fer projectes internacionals. I en medicina sí que tenim noms. I teníem el Joan Oró a la NASA, el Ramon Margalef... El que ens faltava era física pura.

B.P. D'una banda, la frase del Triadú és bona. La cultura catalana en general al segle XX ha estat un segle d'or, però s'ha de tenir en compte que abans era una merda, era res. Per tant, s'ha anat avançant. Això és així. El que és mentida és que la cultura catalana hagi estat més important que la castellana, com també diu en Triadú. Això no. La castellana ha donat molts més creadors en tots els ordres. Jo tinc moltes coses a agrair a persones com el Triadú, però moltes altres m'han fet la punyeta. Vull dir que a mi, com a escriptor, Catalunya em serveix de molt poc. Jo escric en català per la meua mare, pel meu poble, però no per Catalunya. No val la pena. I aquests pintors a què es referia Bohigas van fer-se a París.

P.G. És que l'important és això, tota la gent que s'ha posat a fer coses, com el Triadú i tants d'altres.

B.P. Però d'aquesta gent també n'hi ha Madrid i a Sevilla i a Lió. Andalusia ha donat gent molt bona: Alberti, Lorca... En fi. Aquesta idea de Catalunya i el catalanisme convertida en Déu Nostre Senyor és falsa. Ara, això no treu que al segle XX, malgrat tot, les coses han anat bé des del punt de vista de la creació. Però avui ja no és el mateix, perquè el país està castellanitzat, està ficat en una Espanya que empeny bastant. Segueixen les individu-

El debat

VE DE LA PÀGINA ANTERIOR

alitats, però la massa cada cop més poderosa va pel seu compte.

P.G. Em sembla important això que dius, perquè el problema que té Catalunya és que té molt poca estructura. Falta l'Estat, que és el que et dona visibilitat internacional, i falta una classe dirigent.

B.P. La classe dirigent llegeix en castellà.

I.A. Jo t'he sentit dir a tu, Porcel, que la literatura catalana de la darrera dècada és la millor i la més diversificada de tota la història.

B.P. El que dic és que ara en català hi ha molta gent que escriu i ho fa bé. Abans semblava una cosa rara. Al segle XX es va avançar, però això queda aïllat del mercat i de l'acadèmia. La Generalitat va muntar una universitat que es diu Pompeu Fabra. Doncs bé, mai no hi ha entrat un escriptor català. Per tant, com a escriptor em sento totalment decebut. Ara: a mi la vida em va bé. I alhora no tinc enlloc més on anar, tret d'algunes escapades a Itàlia. Per descomptat, no puc anar a Espanya, perquè, si aquí et foten algunes mossegades, allà ni et coneixen.

O.B. El que es veu avui és que els pocs artistes, intel·lectuals i creadors de la cultura catalana han desertat del país. Al segle XX, qualsevol poeta, llatísta o pintor s'apuntava a la reivindicació nacional. Això de posar-se a favor d'una col·lectivitat no veig que ara passi com van fer els modernistes, els noucentistes...

P.G. I durant la Transició també.

J.M.A. Però és molt difícil generalitzar tant. Vista la complexitat del fet cultural català actual, la gent tendeix a individualitzar la seva experiència. Aquí pesen més les persones que les estructures, ho porta la falta d'Estat. I molta gent s'incorpora a l'Estat espanyol. Per anar pel món, és més

té ganes de veure que la seva cultura va pel món amb normalitat. I una altra evidència: no hi ha cap cultura sense Estat al món que tingui la varietat, la creativitat i la potència que té la cultura catalana. Cap ni una.

B.P. Sí, la bantu. Hi ha 90 milions que el parlen i tenen el Mobutu... En fi, com aquí.

P.G. No comparis. home!

I.A. O sigui, que segle d'or no, perquè, malgrat les individualitats, la realitat és prosaica...

B.P. Ha estat un segle d'avançar, però això no ha resolt res de fonamental. Jo em trobo més o menys com fa 50 anys. Han canviat les coses i les circumstàncies...

O.B. ...és que estem barrejant massa el problema estructural amb la realitat cultural, que en molts camps, com he dit, ha estat brillant.

P.G. Comparat amb el segle XIX, l'eclosió de talent cultural a la Catalunya del segle XX ha estat molt important. Perquè hi ha unes bases que es posen a començaments del segle XX i que donen fruit. I si després no hi hagués hagut l'ensulsiada del franquisme...

I.A. Si tu, Porcel, ara arribes de Mallorca a Barcelona, tens moltes més oportunitats de les que vas tenir fa 50 anys, quan et va acollir en Triadú a casa i l'Ermengol Passola et va donar una feineta. Aquí hi ha unes universitats, unes institucions, amb tots els problemes que vulgueu, però...

P.G. El que aleshores hi havia era una minoria molt més compacta.

B.P. Jo em sentia molt més partícip del país en aquell moment que ara o que fa 30 anys.

O.B. És que potser la creativitat cultural no té tant a veure amb la política. Potser el

B.P. L'únic que interessa són les quantitats. Si vens 1.500 exemplars, ets un desgraciat, al marge de quin sigui el llibre. L'única manera de subsistir en aquest país és fer com les cabres, que són molt putes. Surt i mira què parla la gent: castellà.

J.M.A. No, no. Aquí mai s'havia parlat tant català i mai s'havien parlat tantes altres llengües que no fossin el català.

Ara, per exemple, fa poc ha sortit un diccionari sànscrit-català...

P.G. ...i segur que a Suècia no el tenen.

B.P. Però a Suècia tenen país.

P.G. És que Catalunya es planteja uns reptes i fa unes coses que no li corresponen ni per demografia ni per infraestructura.

Patricia Gabancho: "La cultura catalana es posa uns reptes i fa coses que no li corresponen ni per demografia ni per estructura"

fàcil. El que aquí tinguem un Estat però menys, amb el qual es va a Guanajuato...

B.P. ...a Guanajuato només hi han anat a fer-se fotos i a tocar la ximbomba.

I.A. Doncs a Frankfurt.

B.P. Una altra atzagaiada immensa.

P.G. A Frankfurt, la cultura catalana hi va fer el mateix paper que altres cultures. El que sí que és veritat és que determinada gent, i segurament parlem d'una minoria,

que funciona és la cultura quan té dificultats. I potser per això el segle XX català ha estat tan brillant i, ara que ho té més fàcil, la cultura no és tan reeixida.

P.G. La cultura ara ha perdut pes social. Abans era per a minories, però comptava. Ara hi ha dos milions de persones mirant teleporqueries, sigui el Barça o la conyeta catalana o el que sigui. I justament quan entrem a parlar d'aquestes coses, que és parlar de les indústries culturals, és quan la cultura catalana perd peu. Perquè el mercat funciona en castellà.

Oriol Bohigas: "Al segle XX qualsevol poeta, llatísta o pintor s'apuntava a la reivindicació nacional. Ara, no"

B.P. I mai tanta gent havia menjat arròs i mai tanta gent havia follat.

O.B. Home, no comparis parlar català amb follar. És molt més difícil parlar català que follar.

P.G. És que no hi ha pronoms febles!

J.M.A. Doncs no parlem de quantitat i parlem de qualitat: una cultura com la catalana, que no és minoritària, però sí reduïda, ha fet unes aportacions fenomenals a la cultura universal. Això és un fet.

I.A. Per exemple, la Bernat Metge. No podem parlar de fites de la cultura catalana al segle XX sense la Bernat Metge.

J.M.A. Però fixeu-vos que va ser feta per motius polítics: algú va pensar que no podríem tenir una classe dirigent que no hagués llegit els clàssics. I de passada, fent-la, es va donar feina i aixopluc a determinats erudits i intel·lectuals. Però l'origen és polític. En qualsevol casa de nivell hi havia *Els Nostres Clàssics* i la *Bernat Metge*.

P.G. El que passa és que ara, malgrat els

PERE VIRGLI

esforços individuals i col·lectius de minories compromeses, la cultura catalana no està en una situació pletòrica. Li fallen les bases d'expansió i les bases estructurals de difusió. Però continua havent-hi talent i creativitat.

B.P. Triadú va sortir d'una família sense possibles en una situació difícil. I va fer molts esforços per la cultura catalana. Ell era potser el crític d'aquí que més literatu-

doni... Per tant, l'esforç que ha fet la gent per normalitzar i resistir és extraordinari. El perill amb tot això era que algú entengués que la llengua castellana era l'enemiga, i no. Mereix tot el nostre respecte. Ha fet molt mal que la convertissin en una cultura d'ocupació i prohibició.

P.G. En qualsevol cas, la cultura espanyola no sempre ha estat generosa amb la catalana.

B.P. Dalí i Miró van anar d'espanyols.

J.M.A. En Miró és pintor català en molts llocs. El cas de Pau Casals també era claríssim.

P.G. I tu, Porcel, com viatges, com a escriptor català o espanyol?

J.M.A. No, ell viatja com a Baltasar Porcel!

B.P. De plata, diria jo.

J.M.A. Hi ha hagut uns noms d'una autèntica categoria, que tenen un gran prestigi. I després hi ha hagut aquesta capacitat que té Catalunya de redreçament. O sigui, que davant de les dificultats, hi ha unes minories que actuen amb gran dignitat. Ara bé, un país no es pot fer només a base d'actituds heroiques. El que ens falla és que, quan tenim una certa normalitat, no acabem la feina.

I.A. Així doncs, venint del segle de plata, ¿ens quedarem en la normalitat mediocre d'ara?

P.G. Aquest és el problema, la mediocritat.

O.B. És que la pregunta és si l'Estat, el poder d'un Estat, és necessari per a la cultura. Potser ja ens està ve anar sempre a la contra.

J.M.A. El que és una excepció és que un país d'uns recursos humans i estructurals limitats hagi arribat a donar tants talents de prestigi mundial, en tots els terrenys. Des d'aquest punt de vista, sí que és un gran segle de la cultura catalana, però la paraula *or* no em fa el pes.

P.G. Al segle XXI hi ha un problema. Per una banda, s'ha passat de la cultura minoritària a la cultura de masses, i aquesta cultura ens amenaça amb la mediocritat. I el sistema educatiu està fallant. Per tant, la cultura de masses no ens afavoreix, perquè la cultura catalana segueix produint coses excel·lents, que són coses, però, de quatre gats.

O.B. El segle XX ha estat brillant. A la capacitat individual s'hi ha afegit l'esforç de lluitar contra els enemics d'aquesta cultura. I a més, tots aquests creadors i intel·lectuals han actuat amb voluntat nacional. Prat de la Riba feia anar Pompeu Fabra pels pobles de Catalunya a fer conferències a favor del telèfon! Ara dubto

Baltasar Porcel: "La cultura catalana ha donat un segle XX d'or, però s'ha de tenir en compte que abans era una merda, era res"

ra estrangera llegia. Feia catalanisme, feia escola. És admirable en aquest sentit. Tenia l'obsessió catalana. Gent així n'hi ha hagut. Com la Rússia del segle XIX, som un poble que amb les dificultats es creix. Amb això vull dir que la nostra era una situació bastant vulgar i normal.

J.M.A. I no es pot oblidar que érem un dels pocs països on la llengua pròpia era perseguida, on fer classes de la pròpia llengua era jugar-se-la d'anar a la presó. I això s'ha de seguir recordant. I dir que no s'ha imposat el castellà, home!, vostè per-

J.M.A. És que no ho ha estat mai.

I.A. A veure, la idea del debat no era parlar de la resistència ni d'enemics. És que la cultura catalana no només ha resistit, sinó que ha excel·lit amb moltes individualitats.

P.G. Tot va lligat. El problema és que el món no espera que Catalunya faci res, perquè pel món Catalunya no existeix. Ara bé, les figures hi són: a Buenos Aires l'arquitecte català Oriol Bohigas és molt conegut.

Josep M. Ainaud: "Un país no es pot fer només amb actituds heroiques. Aquí ens falla acabar la feina quan hi ha normalitat"

B.P. En temps de Franco, anava de català, perquè em feia vergonya anar com a espanyol. I a més, hi havia gent, com Malraux, que m'havia rebutjat. I d'altres, com Duras, em deien que això era perdre el temps i que el que havia de fer era la revolució. I jo li deia: "És que també la faig!". Avui, si els ensenyes que els teus llibres són en català, et tracten com una rata de claveguera, per això porto sempre unes quantes traduccions dels meus llibres al damunt.

I.A. Així, què, el segle XX?, ¿segle d'or de la cultura catalana, de plata, de llauna...?

que els intel·lectuals estiguin disposats a un compromís tan clar.

I.A. És que potser la classe política ha segregat el país i, amb ell la cultura. Democràticament, esclar.

P.G. Sí, i el debat, en polititzar-se, ha perdut molt de gruix. Però, per acabar, jo volia recordar una cosa: la cultura catalana, malgrat tots els dèficits, sempre ha mirat enfora, fins i tot en els períodes més negres del franquisme. No ha estat mai una cultura provinciana, i ara tampoc.*